

საქართველოს ეკონომიკური უსაფრთხოების განმსაზღვრელი ფაქტორები ფისკალური პარამეტრები და პანდემიის გავლენა მათზე

ირინე ჯავახაძე
სტუ-ს დოქტორანტი

რეზიუმე

წამოდგენილ სტატიაში განხილულია ეკონომიკური უსაფრთხოების განმსაზღვრელი გარკვეული ფისკალური პარამეტრები. ეკონომიკურ უსაფრთხოებაზე მოქმედი შიდა და საგარეო ფაქტორები, ასევე პანდემიის ზეგავლენა აღნიშნულ პარამეტრებზე. დღესდღეისობით უკვე შესაძლებელია მსჯელობა იმაზეც თუ როგორია მოლოდინები პოსტპანდემური პერიოდის ფისკალური პარამეტრების. რამდენად მნიშვნელოვანია ეკონომიკური უსაფრთხოების მაჩვენებლების პანდემიამდე პერიოდის ნიშნულზე დაბრუნება და შემდგომი წლების დინამიკის გაუმჯობესება. აქტიური მუშაობა უნდა დაეთმოს ქვეყნის ეკონომიკის სისტემურ და სტრუქტურულ პრობლემებს. პოსტპანდემიურ პერიოდში საქართველოს ეკონომიკისათვის აუცილებელია ქონდეს ყველა წინაპირობა სწრაფი აღდგენისა და „შესაძლებლობების ეკონომიკად“ გარდაქმნისთვის.

საკვანძო სიტყვები: ეკონომიკური უსაფრთხოება, პანდემია, პოსტპანდემია, ფისკალური პარამეტრები.

SOME FISCAL PARAMETERS DETERMINING GEORGIA'S ECONOMIC SECURITY AND THE IMPACT OF A PANDEMIC ON THEM

Irine Javakhadze
PhD student at GTU

RESUME

In the presented article, there is discussed, some of the fiscal parameters that define economic security. Internal and external factors affecting economic security. As well as the impact of the pandemic on these parameters. Nowadays is possible to discuss the expectations of the fiscal parameters of the post-pandemic period. How important economic security indicators are Return to the period before the pandemic and improve the dynamics of the following years. Active work should be devoted to the systemic and structural problems of the country's economy. In the post-pandemic period, it is essential for the Georgian economy to have all the prerequisites for a rapid recovery and transformation into an "opportunity economy".

Keywords: economic security, pandemic, post-pandemic, fiscal parameters.

* * * *

ქვეყნის ეკონომიკური უსაფრთხოება მჭიდროდ არის დაკავშირებული სახელმწიფოს უსაფრთხოების მთლიან სისტემასთან, შესაბამისად მისი განხილვისას საჭიროა ყურადღება იქნეს გამახვილებული, სახელმწიფოს მიერ გატარებული ყველა თავდაცვითი ღონისძიების ერთობლიობაზე, რომლის საშუალებითაც მინიმუმამდე უნდა იქნეს დაყვანილი ქვეყანაზე მოქმედი ნეგატიური შიდა და გარე ფაქტორების გავლენა. უპირველესყოვლისა მნიშვნელოვანია ეკონომიკური ინტერესების დაცვა, თუმცა ასევე საკითხი მოიცავს თავდაცვით, ეკოლოგიურ, ინფორმაციულ პოლიტიკას და სხვა თემებსაც. ერთის მხრივ შეიძლება ჩაითვალოს, რომ ეკონომიკური უსაფრთხოების აქტუალობა განსაკუთრებით იზრდება ეკონომიკური, პოლიტიკური, სოციალური, დემოგრაფიული, ეკოლოგიური და სხვა პროცესებისა და მოვლენების მწვავე კრიზისულ, ე.წ. გარდამავალ პერიოდში, თუმცა მსოფლიო პანდემია, რომ უდიდეს უარყოფით გავლენას მოახდენდა ეკონომიკური განვითარების ტრენდებზე უკვე 2020 წლის გაზაფხულისათვის ნათელი იყო სურათი, როდესაც საერთაშორისო ორგანიზაციებმა და მთავრობებმა გადახედეს ეკონომიკური ზრდის მიმდინარე და საშუალოვადიან პროგნოზებს. უარყოფითი ეკონომიკური ზრდა ¹2009 წლის ღრმა ფინანსურ-ეკონომიკური კრიზისის დროის მაჩვენებლებზე მეტი იქნებოდა (2009 წელს ეს მაჩვენებელი დაახლოებით 60%-ს შეადგენდა).

ქვეყნის ეკონომიკური უსაფრთხოების დონე მრავალი ფაქტორით განისაზღვრება. აღსანიშნავია ქვეყნის გეოპოლიტიკური და გეოგრაფიულ-ეკონომიკური მდებარეობა და, ამასთან, ადგილობრივი და უცხოური რესურსების ხელმისაწვდომობა. ასევე, ქვეყნის ეკონომიკური და სამხედრო-პოლიტიკური სიძლიერე და მისი კონკურენტუნარიანობა მსოფლიო ეკონომიკურ სისტემაში, სტრატეგიული მნიშვნელობის ²მატერიალურ სიმდიდრეთა არსებობა, რომელიც საკმარისი იქნება ეკონომიკური უსაფრთხოებისათვის ფორსმაჟორული სიტუაციის შემთხვევაში, მაგრამ მათ შორის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია: ქვეყნის ინსტიტუციური სისტემის ორიენტაცია ინდუსტრიული ინოვაციური

1 The Financial and economic crisis of 2008-2009 and developing countries (https://unctad.org/system/files/official-document/gdsmdp20101_en.pdf)

2 Economic security for a better world (<https://digitallibrary.un.org/record/535783>)

ეკონომიკის შექმნის ხელშეწყობაზე, რომელზეც ეროვნული უსაფრთხოების ხარისხზეა დამოკიდებული. სახელმწიფოს ეკონომიკური პოლიტიკის პრიორიტეტების მიმართვა იმ დარგებისა და სანარმოებისაკენ, რომლებიც უზრუნველყოფენ ქვეყნის კონკურენტუნარიანობის ზრდას.

ეკონომიკური უსაფრთხოება შედგება სხვადასხვა კომპონენტებისაგან მათ შორის შესაძლებელია გამოვყოთ ³ ბუნებრივი რესურსების ტიპი და რაოდენობა, ქვეყნის გეოგრაფიული მდებარეობა და ტერიტორიების თავისებურება, სახელმწიფო მართვის თავისებურება, სანარმოო სფეროს პოტენციალი, სასოფლო-სამეურნეო კომპლექსის განვითარება, სოციალურ-დემოგრაფიული მდგომარეობა და სხვა. თითქმის ყველა ეს კომპონენტი გააჩნიათ იმ ქვეყნებს, რომლებიც ლიდერობენ ეკონომიკური განვითარების მხრივ, რაც გარკვეულწილად მათი ეკონომიკური უსაფრთხოების საფუძველს წარმოადგენს, თუმცა აქვე უნდა ითქვას, რომ უსაფრთხოების მაღალი დონის მისაღწევად სულაც არ არის აუცილებელი ყველა ჩამოთვლილი კომპონენტის არსებობა. ზოგიერთ ეკონომიკურად განვითარებულ ქვეყანას არ გააჩნია მდიდარი ბუნებრივი რესურსები, ან სულაც აქ აქვს სახარბიელო გეოგრაფიული მდებარეობა მაგრამ ეს მათი ასე ვთქვათ „ნაკლი“ სხვა ფაქტორებით კომპენსირდება, ისეთით, როგორიცაა წარმოების მაღალი დონე, ინოვაციურობა და ა.შ.

აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ ⁴ 2022-2025 წლები-სათვის ქვეყნის ძირითადი მონაცემები და მიმართულებების დოკუმენტის მიხედვით საქართველოს სახელმწიფო უსაფრთხოების სამსახურის მიერ განსახორციელებელ ძირითად ღონისძიებებში არის გაწერილი - ქვეყნის ეკონომიკური უსაფრთხოების უზრუნველყოფა, თუმცა მთლიანობაში სახელმწიფოს და მისი ინსტიტუტების (სამინისტროები, უწყებები, სამსახურები და სხვ.) და კერძო სექტორის დაწესებულებების კომპლექსურმა და გამართულმა საქმიანობამ უნდა უზრუნველყოს ქვეყნის ეკონომიკური უსაფრთხოების მაღალი დონე.

2020 წელს ახალი კორონავირუსის გავრცელებამ მნიშვნელოვანი რყევები გამოიწვია გლობალურ ეკონომიკაში. ბუნებრივია პანდემიამ ეკონომიკური რეცესია გამოიწვია საქართველოშიც, რის შედეგადაც მივიღეთ რეალური ეკონომიკური კლება 6,8%-ის ოდენობით.

2020 წლის მონაცემებით ეკონომიკური ზრდა დაფიქსირდა შემდეგ დარგებში: ჯანდაცვა (7.9%), სოფლის მეურნეობა (3.6%), განათლება (3.1%), სახელმწიფო მმართველობა და თავდაცვა (1.8%), სამთომპოვებითი მრეწველობა (1.5%). ხოლო კლება დაფიქსირდა შემდეგ დარგებში: განთავსების საშუ-

ალებებით უზრუნველყოფის და საკვების მიწოდების საქმიანობებში (37.9%), ადმინისტრაციული და დამხმარე მომსახურების საქმიანობები (37.9%), ხელოვნება, გართობა და დასვენება (18.9%), პროფესიული, სამეცნიერო და ტექნიკური საქმიანობები (18.4%), ტრანსპორტი და დასაწყობება (22.3%) და სხვა.

კერძო სექტორის როლი ეკონომიკურ ზრდაში - 2020 წელს ბიზნეს სექტორის ბრუნვის მოცულობა 0.9 პროცენტით გაიზარდა, ხოლო სანარმოთა მიერ გამოშვებული პროდუქციის ღირებულება 7.2 პროცენტით შემცირდა. ბიზნეს სექტორში დასაქმებულთა რაოდენობა საშუალოდ 39.6 ათასი ადამიანით, ხოლო მხოლოდ ბოლო კვარტალში 72.3 ათასი ადამიანით შემცირდა (აღნიშნული მონაცემები მოცემულია საქსტატის, ბიზნეს სექტორის 2019-2020 წლების კვარტალური კვლევების მიხედვით).

ფასები - 2020 წლის ბოლოს წინა წლის დეკემბერთან შედარებით ინფლაციის დონე 2.4 პროცენტით განისაზღვრა. ამავე პერიოდისათვის, საშუალო ინფლაცია 5.2 პროცენტის დონეზეა. წლიური ინფლაციის ფორმირებაზე ძირითადი გავლენა იქონია ფასების ცვლილებამ შემდეგ ჯგუფებზე: სურსათი და უაღკოპოლო სასმელები: ფასები გაიზარდა 6.8 პროცენტით, რაც 2.19 პროცენტული პუნქტით აისახა მთლიანი ინდექსის ზრდაში; ჯანმრთელობის დაცვა: ფასები გაიზარდა 9.6 პროცენტით, რაც 0.76 პროცენტული პუნქტით აისახა წლიურ ინდექსზე; ავეჯი, საოჯახო ნივთები, სახლის მოვლა: ფასები გაიზარდა 9.5 პროცენტით, რამაც წლიურ ინფლაციაში 0.56 პროცენტული პუნქტით აისახა; ალკოჰოლური სასმელები, თამბაქო: ფასები გაიზარდა 8.6 პროცენტით, რაც 0.56 პროცენტული პუნქტით აისახა მთლიანი ინდექსის ზრდაში; საცხოვრებელი, წყალი, ელენერგია, აირი: დაფიქსირდა ფასების 21.7 პროცენტის კლება, რაც -1.94 პროცენტული პუნქტით აისახა წლიურ ინფლაციაში.

გაცვლითი კურსი - 2020 წელს ლარი გაუფასურდა აშშ დოლართან მიმართებაში. 2020 წელს 2019 წელთან შედარებით ლარის გაცვლითი კურსი აშშ დოლარის მიმართ 14.3 პროცენტით გაუფასურდა და 3.28 ლარი შეადგინა ერთ აშშ დოლარზე. ლარის ნომინალური ეფექტური გაცვლითი კურსი, რაც წარმოადგენს ლარის საშუალო კურსს სავაჭრო პარტნიორების გაცვლით კურსებთან, გაუფასურდა 5.6 პროცენტით.

მონეტარული აგრეგატები - 2020 წლის დეკემბერში 2019 წლის დეკემბერთან შედარებით M3 ფართო ფულის აგრეგატი 24.6 პროცენტით გაიზარდა და 30 379.6 მლნ ლარი შეადგინა, ხოლო M2 ფულის მასა 18.8 პროცენტით გაიზარდა და 13 659.7 მლნ ლარის დონეზე დაფიქსირდა. 2020 წელს, წინა წელთან შედარებით დეპოზიტების დოლარიზაციის კოეფიციენტი 1.8 პროცენტული პუნქტით გაიზარდა და 62.8 პროცენტი შეადგინა. ამავე პერიოდში 0.2 პროცენტული პუნქტით გაიზარდა სესხე-

3 Economic security as a phenomenon and concept (Saulius KROMALCAS)

4 ქვეყნის ძირითადი მონაცემები და მიმართულებები 2022-2025 წლებისათვის

ბის დოლარიზაციის კოეფიციენტი და 55.5 პროცენტი შეადგინა.

პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები - 2020 წელს, წინასწარი მონაცემებით, საქართველოში განხორციელებული პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოცულობა 52.9 პროცენტით შემცირდა და 616.9 მლნ აშშ დოლარი შეადგინა. საქართველოში განხორციელებული პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მიხედვით უმსხვილეს ინვესტორ ქვეყნებს გაერთიანებული სამეფო (307.8 მლნ აშშ დოლარი), ნიდერლანდები (172.1 მლნ აშშ დოლარი) და თურქეთი (108.1 მლნ აშშ დოლარი) წარმოადგენს. ყველაზე დიდი უცხოური ინვესტიციები საფინანსო სექტორში (400.3 მლნ აშშ დოლარი), სამთო მოპოვებითი მრეწველობაში (101.5 მლნ აშშ დოლარი) და უძრავ ქონებაში (71.8 მლნ აშშ დოლარი) განხორციელდა. შემცირების გამომწვევ უმთავრეს მიზეზს წარმოადგენს, 2020 წლის ბოლოსთვის, რამდენიმე საწარმოს გადასვლა საქართველოს რეზიდენტის საკუთრებაში, რამაც პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მაჩვენებელი 340.5 მლნ აშშ დოლარით შეამცირა.

ვინაიდან პანდემიის გავრცელებამ მნიშვნელოვანი უარყოფითი გავლენა მოახდინა, როგორც კერძო სექტორზე, ისე მოქალაქეების მდგომარეობაზე, 2020 წელს აუცილებელი გახდა დამატებითი რესურსების მოძიება როგორც ბიზნესის, ისე მოქალაქეების პირდაპირი დახმარებებისთვის, ასევე, ეპიდემიის გავრცელების პრევენციისა და დაავადებულთა მკურნალობისთვის საჭირო ხარჯების დასაფინანსებლად. აღნიშნული მიზნებისათვის დამატებით საჭირო რესურსმა შეადგინა დაახლოებით **3.4 მლრდ ლარი**, კერძოდ ანტიკრიზისული გეგმის შესაბამისად სახელმწიფო ბიუჯეტში აისახა:

❖ COVID-19-ის პანდემიის მართვასთან დაკავშირებული ჯანმრთელობის დაცვის ხარჯები და საკარანტინო სივრცეებით მომსახურების ანაზღაურების ხარჯები;

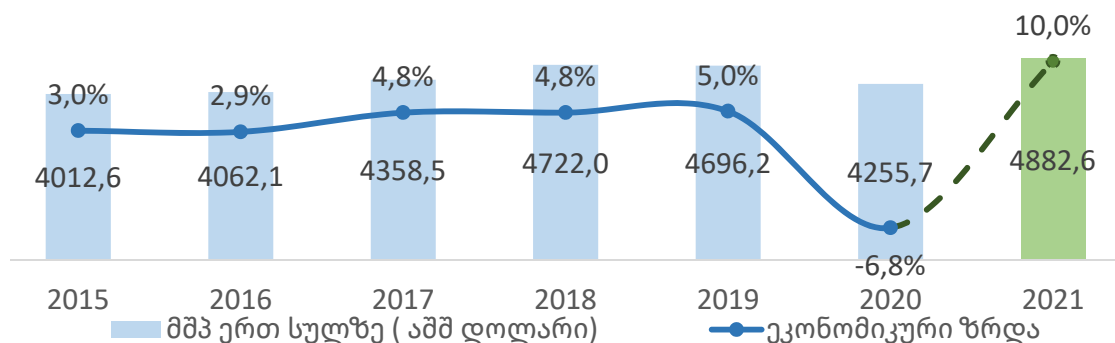
❖ მოსახლეობის სხვადასხვა ჯგუფებისათვის სოციალური დახმარებები (მათ შორის კომუნალური ხარჯების სუბსიდირება და ბავშვების დახმარება);

❖ დასაქმებულთა და სამუშაო ადგილების შენარჩუნების მიზნით დამსაქმებელთა ხელშეწყობის ღონისძიებები;

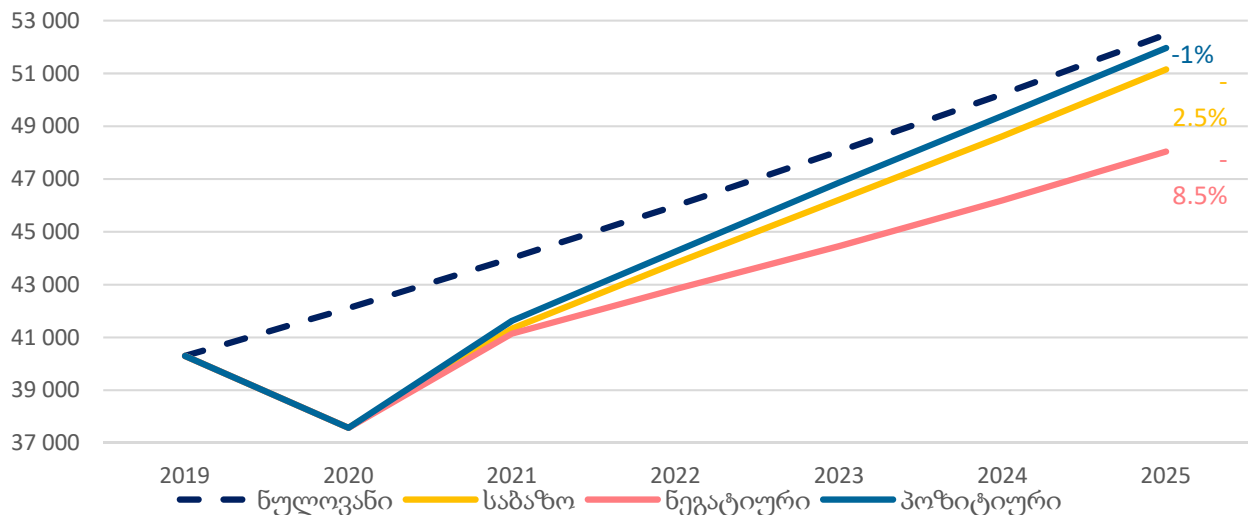
❖ ბიზნესის ხელშეწყობის მიზნით სხვადასხვა პროგრამების და ფინანსური ინსტრუმენტებისათვის საჭირო რესურსი.

2021 წელი საკმაოდ მძიმე ეკონომიკური ტენდენციებით დაიწყო და იანვარში რეალური ეკონომიკის კლებამ 11,5%, ხოლო თებერვალში 5,1% შეადგინა. ეკონომიკური განვითარების ტენდენციებში დადებითი დინამიკა პირველად მარტში დაფიქსირდა, თუმცა ჯამურად, პირველ კვარტალში ეკონომიკური კლების მაჩვენებელმა 4,5% შეადგინა. ეკონომიკური პარამეტრები რადიკალურად შეიცვალა აპრილიდან, რა დროსაც მნიშვნელოვნად გაიზარდა ექსპორტი-იმპორტის, დღგ-ის გადამხდელ საწარმოთა ბრუნვების, საფინანსო სექტორის ზრდის, წმინდა ფულადი გზავნილების და სხვა ეკონომიკური მაჩვენებლები. დადებითი ეკონომიკური ტენდენციების გათვალისწინებით, მიმდინარე წლის ივლისში განახლდა მაკროეკონომიკური პროგნოზები და განხორციელდა ცვლილებები 2021 წლის ბიუჯეტში.

საბიუჯეტო ცვლილებები და განახლებული პროგნოზები ეფუძნებოდა 5 თვის მონაცემებს, თუმცა პროგნოზირებულზე მაღალი ეკონომიკური ზრდის ტემპები შენარჩუნდა ივნისი-აგვისტოს პერიოდშიც. მეორე კვარტლის ეკონომიკური ზრდის მაჩვენებელმა 29,9% შეადგინა, ივლისში 9,9%, ხოლო აგვისტოში 10,3%, შედეგად, 8 თვის წინასწარი მონაცემებით რეალური ეკონომიკური ზრდა 12,0%-ს შეადგენდა. ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით, 2021 წლის ეკონომიკური ზრდის პროგნოზი ბიუჯეტის პირველადი ვარიანტის წარდგენისათვის 9,5%-ს შეადგენდა. 30 ნოემბერს საქართველოს სტატისტიკის ეროვნულმა სამსახურმა გამოაქვეყნა ოქტომბრის და ჯამური 10 თვის ეკონომიკური ზრდის წინასწარი მონაცემები, რომლის მიხედვითაც ოქტომბერში ეკონომიკურმა ზრდამ 6,9%, ხოლო წლის პირველი 10 თვის ეკონომიკურმა ზრდამ 10,5% შეადგინა. შესაბამისად გადაიხედა 2021 წლის რეალური ეკონომიკური ზრდის პროგნოზი და ბიუჯეტის საბოლოო ვერსიაში ნაცვლად 9,5%-ისა განისაზღვრა 10,0%-ის ოდენობით. ბიუჯეტის საბოლოო ვარიანტში არ შეცვლილა 2021 წელს მთლიანი შიდა პროდუქტის დეფლატორის საპროგნოზო მაჩვენებელი და 8,0%-ს შეადგენს (იხ. გრაფიკი 1).



გრაფიკი 1. ეკონომიკური ზრდა და მშპ ერთ სულ მოსახლეზე



გრადიკი 2. რეალური მშპ-ს ინდექსი

მიუხედავად არსებული სირთულეებისა შემდგომი წლების მაჩვენებლები დადებითი ტენდენციით პროგნოზირდება, მაკროეკონომიკური სცენარების ანალიზის დოკუმენტში, საბაზისო სცენარის მიხედვით 2025 წლისათვის ეკონომიკა ახერხებს 2020 წლის დანაკარგის დაახლოებით 70 პროცენტის კომპენსირებას. ამ პერიოდში ნულოვან სცენართან შედარებით ეკონომიკა 2.5 პროცენტით ჩამორჩება. უნდა აღინიშნოს, რომ დანაკარგის სრულად კომპენსირება ვერ ხერხდება პოზიტიურ სცენარში, ხოლო ნეგატიურ სცენარში ჩამორჩენა ღრმავდება 8.5 პროცენტამდე (იხ. გრაფიკი 2).

აღნიშნული ჩამორჩენის მთავარი მიზეზებია: გაზრდილი ვალი/შემცირებული ბუფერები; ტურიზმის გლობალური სენტიმენტები; მომხმარებელთა შემცირებული სენტიმენტი; ეკონომიკის დივერსიფიცირების დაბალი ხარისხი.

ამგვარად, ეკონომიკური უსაფრთხოების მაჩვენებელთა (ინდიკატორთა) სისტემა, რომლის დანიშნულებაა წინასწარ განსაზღვროს მოახლოებული ეკონომიკური საფრთხე, მოიცავს ისეთ ეკონომიკურ მაჩვენებლებს, როგორიცაა: მოსახლეობის ცხოვრების დონე, ინფლაციის დონე და ტემპი, უმუშევრობის დონე, ეკონომიკური ზრდა, ბიუჯეტის დეფიციტი, სახელმწიფო ვალი, ქვეყნის ოქროს რეზერვების შემადგენლობა, ჩრდილოვანი ეკონომიკის დონე, შემოსავალი ერთ სულ მოსახლეზე, ერთობლივი ეროვნული პროდუქტი. მათი საშუალებით შესაძლებელია უმნიშვნელოვანესი ეკონომიკური პროცესების შეფასება, ქვეყნის რესურსული პოტენციალის, მისი ეფექტურად გამოყენების, ქვეყნის ეკონომიკის კონკურენტუნარიანობის, სუვერენიტეტის, სოციალური სტაბილურობის და ა.შ. გაანალიზება.

ქვეყნის ეკონომიკურ უსაფრთხოებაზე მოქმედი შიდა და საგარეო ფაქტორები, სახელმწიფო უსაფრთხოების მთლიანი სისტემის უმნიშვნელოვანეს

სეგმენტს წარმოადგენს. ისინი კონკურენტუნარიანობის ზრდის, ეკონომიკური მდგრადობის და განვითარების უპირველეს ამოცანათა რიგში დგას. მხოლოდ სახელმწიფოს ხელწიფება თავდაცვით ღონისძიებათა მწყობრი სისტემის გონივრული გატარებით მინიმუმამდე დაიყვანოს ქვეყნის ეკონომიკაზე მოქმედ ფაქტორთა უარყოფითი გავლენა და ამით ქვეყანაში ეკონომიკური განვითარების სტაბილურობას და მდგრადობას მიაღწიოს.

ახალი კორონავირუსის პანდემიამ ახალი გამოწვევებისა და პრობლემების წინაშე დააყენა საქართველოს ეკონომიკა, გამოავლინა მისი გამოწვევები. ამასთან, გამოწვევებთან ერთად, პანდემიამ შექმნა განვითარების ახალი შესაძლებლობები და პერსპექტივები. სწორედ ამ შესაძლებლობების მაქსიმალურ გამოყენებაზე უნდა იყოს მიმართული შემდგომი წლების ეკონომიკური უსაფრთხოების პოლიტიკა. პარალელურად, აქტიური მუშაობა უნდა დაეთმოს ქვეყნის ეკონომიკის სისტემურ და სტრუქტურულ პრობლემებს. პოსტპანდემიურ პერიოდში საქართველოს ეკონომიკისათვის აუცილებელია ქონდეს ყველა წინაპირობა სწრაფი აღდგენისა და „შესაძლებლობების ეკონომიკად“ გარდაქმნისთვის.

თავისუფალი ბაზრის პრინციპებზე დაფუძნებული ქვეყნის ეკონომიკური პოლიტიკა უნდა იყოს კვლავაც ამოსავალი წერტილი, სადაც კერძო სექტორი ითვლება ეკონომიკის მთავარ მამოძრავებელ ძალად. ამასთან, ეკონომიკური უსაფრთხოების პოლიტიკა მიმართული უნდა იყოს მაკროეკონომიკური სტაბილურობის შენარჩუნებაზე, განსაკუთრებით, კოვიდ-პანდემიის შემდგომ პერიოდში, ასევე ბიზნეს და საინვესტიციო გარემოს შემდგომ განვითარებაზე, რამაც ხელი უნდა შეუწყოს პანდემიით დაზარალებული ბიზნესის აღდგენასა და შემდგომ გაფართოებას. ამ პროცესში მნიშვნელოვანი იქნება საქართველოს ახლებური პოზიციონირება პოსტ-

კოვიდურ რეალობაში და ახალი შესაძლებლობების მაქსიმალურად გამოყენება ქვეყნის შემდგომი განვითარებისთვის, განსაკუთრებით, შიდა ინვესტიციების ზრდის ხელშეწყობისა და უცხოური ინვესტიციების მოზიდვის კუთხით.

ამასთან, აქტიურად უნდა გაგრძელდება ეკონომიკური უსაფრთხოების მდგრადობის უზრუნველსაყოფად სახელმწიფო ინსტიტუტების მუშაობის ხარისხობრივი გაუმჯობესება, რაც ხელს შეუწყობს ქვეყანაში ეკონომიკური პოლიტიკის ეფექტიანად განხორციელებას.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. The Financial and economic crisis of 2008-2009 and developing countries. Sebastian Dullien Detlef J.

Kotte Alejandro Márquez Jan Priewe 2010; (https://unctad.org/system/files/official-document/gdsm-dp20101_en.pdf)

2. Economic security for a better world / International Labour Office 2004; <https://digitallibrary.un.org/record/535783>

3. Economic security as a phenomenon and concept (Saulius KROMALCAS)

ქვეყნის ძირითადი მონაცემები და მიმართულებები 2022-2025 წლებისათვის (<https://mof.ge/5439>)

4. „საქართველოს 2020 წლის სახელმწიფო ბიუჯეტის შესახებ“ და „საქართველოს 2021 წლის სახელმწიფო ბიუჯეტის შესახებ“ საქართველოს კანონები.